

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת במדבר וחג השבועות, תשס"ז
מספר 704

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

דוד המלך, שבועות ותורה

דוד המלך נקשר בחג השבועות בשני אופנים:
1. על פי המסורת דוד נולד ונפטר בחג השבועות.¹
2. דוד מופיע בהקשר של מנהג ישראל לקרוא את מגילת רות בשבועות. וכותב הרמ"א: "ונוהגין לומר את רות בשבועות".² טעמים רבים ניתנו למנהג זה.³ אחד מהם הוא שהמגילה מסיימת בהולדת דוד, וכאמור, הוא נולד בשבועות.⁴
האם יש משמעות פנימית לעובדה שדוד נולד בשבועות, וממילא גם לעובדה שאנו מזכירים אותו ביום זה, בקראנו מגילת רות?
להלן נשתדל לקשור את דוד למשמעות חג השבועות כיום מתן תורה.⁵ בין מעלותיו הרבות של דוד המלך בולט עיסוקו בתורה. הגמרא (ברכות ג ע"ב) מעמתת בין שני פסוקים בתהילים. במקום אחד אומר דוד: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" (ק"ט:סב), ובמקום אחר: "קדמתי בנשף ואשועה" (ק"ט:קמז), ועונה הגמרא שאמר דוד: "מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשנה". יש אומרים שעד חצות היה מתנמנם כסוס,⁶ מכאן ואילך היה מתגבר כארי, ויש אומרים כי "עד חצות היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות". ולדעה אחרת שם, מחצות ואילך היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר.
בעירובין (נג ע"א) נאמר: "דוד דגלי מסכתא כתוב ביה 'יראיך יראוני וישמחו' (תה' ק"ט: עד). ומפרש רש"י: "כדאמר בברכות (ד ע"א) שהיה יגע בתורה ומורה הוראות כדאמר ידי מלוכלכות בדם... ואמרין נמי במועד קטן (טז ע"א) עדינו העצני יושב בשבת תחכמוני זה דוד". ובשבת (ל ע"א): "אמר לו הקב"ה טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקדים לפני". יתרה מזו, מסופר שם על התמדתו הרבה. כשידע שנגזר עליו שימות בשבת, כל יום השבת "לא פסיק פומיה מגירסא", ולא יכול מלאך המוות לקחתו עד שנזקק לתחבולה.⁷

¹ ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ג: "דוד מת בעצרת".

² אורח חיים, סי' תצ.

³ שורשיו וטעמיו של מנהג זה ראו בספרו של הרב ש"י זיין, **מועדים בהלכה**, שבועות, סע' ד, עמ' שכז.

⁴ הרב זיין שם כותב בשם "תבואות שור" לב"ב יג ע"ב שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, ואם כן דוד גם נולד בשבועות, "ולכן קורין מגילת לייחס את דוד ביום הולדתו".

⁵ לא כאן המקום להאריך בחפיפה בין שבועות, שחל ביום החמישים לספירת העומר, ובין ו' בסיון דווקא. על כל פנים אנו מייחסים יום זה למתן תורה בתפילה ועוד, ואכמ"ל.

⁶ רש"י, שם. ובסוכה כז ע"ב מבואר ששנת הסוס היא "שתין נשמי" – שישים נשימות. ועיינו שו"ע, או"ח סי' ד, טז: "דוד היה נזהר שלא לישן שיתין נשמיין (רצופין)", ובביאור הלכה שם יש כמה דעות בשיעור זמן זה: ג' שעות, כחצי שעה, כשלוש דקות, ע"ש.

⁷ השוו לסיפור על מות רב חסדא במועד קטן כח ע"א.

דוד לא רק למד אלא גם דאג שאחרים ילמדו. בירושלמי ברכות (פ"א ה"ה) מסופר שדוד היה מנגן בנבל ובכינור "כדי שישמעו חבירי תורה ... ואומרים, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנו על אחת כמה וכמה". ובמדרש הגדול (שמ' לה: א) נאמר:

היה מקהיל קהילות בשבת ומעמיד את הבימה בבית המדרש ויושב ודורש לישראל בסתרי תורה ומחזיר טעויותיהן של ישראל ומגלה להם רזים וסודות עד שמושך לבן לדברי תורה.

דוד היה גם פוסק הלכה לאחרים. בברכות (ד ע"א) נאמר:

אמר דוד לפני הקב"ה, לא חסיד אני, שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מטופלות בדם, שפיר ושליא, כדי להתיר אשה לבעלה.

כמו כן היה דיין ויושב בסנהדרין.⁸ ומסופר במסכת סנהדרין (לו ע"א) שדוד ואנשיו דנו את נבל הכרמלי כמורד במלכות.⁹

גם תקנות לכלל ישראל לדורות יצאו מבית דינו: דוד גזר על הנתינים (הגבעונים) שלא יבואו בקהל (יבמות עז ע"ב), תיקן להם לישראל לומר מאה ברכות בכל יום,¹⁰ ובברכות (מח ע"ב) מסופר על גלגוליה של ברכת המזון: "כיון שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים. דוד תקן 'על ישראל עמך ועל ירושלים עירך' (בברכת רחם)". ועוד גזרו דוד ובית דינו על ייחוד פנויה לאחר מעשה אמנו ותמר.¹¹ דוד גם שופט את העם (שמו"ב ח: טו): "ויהי דוד עשה משפט וצדקה".¹²

משנוכחנו שדוד הוא גם איש תורה, מקבלת דמותו הארה חדשה, בייחוד כשאנו יודעים שהוא שופט היושב בסנהדרין. מעיקר הדין אין מלך חייב לשמש גם דיין, איש סנהדרין, וודאי שלא לעמוד בראשו. אבל כך מצינו במשה, ביהושע, בדוד, ולעתיד לבא כך יעשה מלך המשיח.¹³ אם כן, דוד מסמל תורה ומלכות במקום אחד. ומכאן נחזור לענייננו.

דווקא ביום מתן תורה, כאשר אנו קוראים מגילת רות המסיימת בדוד, רוצים אנו להראות שהתורה אינה רק נחלת כל יחיד ויחיד אלא נחלת האומה כולה. האומה מיוצגת על ידי המלך, כפי שאומר הרמב"ם¹⁴ שלבו של המלך "הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם", ולכן הוא כותב לו עוד ספר תורה שמונח בחיקו.

נמצא שביום מתן תורה אנו מזכירים לעצמנו שאנו מצפים להנהגה שתאחד בקרבה מלכות ותורה, כמו דוד.¹⁵ ואולי מותר להוסיף עוד טעם למנהג ישראל להיות ערים בליל שבועות – זכר לדוד, שעד חצות רק נמנם כשנת הסוס, ומחצות ואילך קם לעסוק בתורה.

ד"ר איתמר ורהפטיג
הפקולטה למשפטים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

⁸ הרמב"ם מונה בהקדמתו למשנה תורה את דוד כאחד מנושאי המסורה שקיבלו והעבירו לבאים אחריהם. ובהל' סנהדרין (ד, ז) הוא אומר שדוד גם היה סמוך שסמך אחרים.

⁹ ועיינו עוד במסכת שבת נו ע"א ובמגילה יד ע"ב ותוס' שם.

¹⁰ במדבר רבה יח, יז, וטור או"ח סי' מו, ג.

¹¹ סנהדרין כא, א וע"ז לו, ב.

¹² פירוט בדבר דרך דיונו ראו סנהדרין ו, ב, וירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג.

¹³ ראו מאמרי "מלך מול חכמים", תחומין טו (תשנ"ה) עמ' 143.

¹⁴ הל' מלכים פ"ג, ו.

¹⁵ גם אם המנהיג לא יעמוד בראש ההנהגה התורנית, ידע לכבד ולהתייעץ עם אישי תורה, כמו שמצינו בדוד שנוזקק להם. ראו ברכות ד, א ובבא קמא ס, ב.